

MOZAICUL LUI DIONYSOS DE PE PARTEA SUDICA A DOMULUI DIN KÖLN

Walter Meier-Arendt
(R. F. a Germaniei)

Fig. 1. Vedere generală asupra mozaicului.

Fig. 2. Menadă cântînd din tamburină și satir.

Fig. 3. Menadă și satir cântînd din fluier.

Cînd în luna mai a anului 1941, se începeau săpăturile de mari proporții pentru construirea unui adăpost subteran betonat în partea sudică a catedralei din Köln, se știa că această zonă face parte dintr-un important sector al orașului roman, capitală a provinciei Germania Inferior și centrul comercial care a jucat un rol de frunte printre orașele romane de la nord de Alpi.

Anterior anului 1941 s-au mai găsit în zona catedralei din Köln numeroase altare, monumente închinăte zeităților romane precum și elemente arhitecturale din temple¹, care conduc la concluzia, că și aici ar fi existat un centru important cultural.

Surpriza a fost cu atît mai mare, cu cît lucrările de construcție din 1941 au scos la lumina zilei și ruinele unei case particulare de mari proporții — și urme de temple sau alte clădiri oficiale — care datorită întrebuintării poate fi cuprinsă, în noțiunea de „vilă de oraș”².

În lucrarea de față nu ne vom ocupa în mod special de această casă de locuit, care aparține stilului de construcție sudic cu peristil. Aici ne interesează mai ales încăperea centrală și sala destinată oaspeților (*oecus*), din partea nord-estică a acestei vaste clădiri, a cărei pardoseală este acoperită cu un mozaic de o calitate excepțională.

Mozaicul din încăperea cu o suprafață de $7 \times 10,7$ m se păstra în momentul descoperirii într-o stare excepțională; din cele 31 de poziții cu figuri au fost distruse în întregime numai 4, iar alte 2 în mare măsură. Din alte cinci au fost deteriorate în primul rînd imaginile mai puțin importante de pe margine. În afară de acestea, datorită unor tasări, de-a lungul secolelor, mozaicul a suferit unele fisuri. Opera de artă, alcătuită din 1—2 milioane de pietre, era așezată în 3 straturi: în partea inferioară (la bază) se afla un strat de beton cu pietriș mare, deasupra ei o pardoseală pavată și peste acestea un mortar fin de calcar, în care erau fixate pietricelele de mozaic.

Majoritatea acestor pietricele sînt formate din ardezic (sist litografic alb-gălbui)³, cele negre sînt probabil obținute din calcar carbonifer, iar cele gri din calcar devonian. Părțile brune și roșii sînt din piatră de calcar sau cioburi de terra sigillata. Nuanțele albastre și verzi au fost obținute din sticlă opacă.

Capodopera, căci despre așa ceva este fără îndoială vorba, datează din a doua jumătate a sec. al II-lea e.n., și a avut, după descoperire, o soartă schimbătoare⁴.

Scurt timp după dezvelire a devenit un punct de interes de un gen deosebit, atrăgînd mii de vizitatori, care nu se mai săturau privind cromatica acestei pardoseli unice, bogată în imagini. Dar deoarece aceasta stînjenea construcția adăpostului subteran, deci lucrările în cursul cărora a fost descoperit, în iarna anului 1941, mozaicul a fost reacoperit cu pămînt. Din fericire a rezistat astfel, nedeteriorat, războiului. Imediat după terminarea războiului, a fost redezvelit și în ciuda grelelor condiții de atunci, s-a reușit ca în cadrul zilelor culturale ale Kölnului din 1946, capodopera să fie redată accesului public.

În foarte scurt timp însă, stricăciunile s-au agravat. Umiditatea din pămînt a trecut prin pardoseala pavată (stratul de mijloc) a atacat suprafața mozaicului ducînd astfel, foarte repede, la pierderea luciului proaspăt al pietricelelor viu colorate. Chimicalele dizolvate în pămînt au început astfel (pe deasupra) să distrugă suprafața mozaicului și el a început să se fărîmîteze.

La acestea s-a mai adăugat dezvoltarea ciupercilor și păduchilor de praf, favorizată de umiditate. Aceștia au putut fi distruși total prin băi zilnice de alcool timp de 14 zile, dar pentru umiditatea persistentă, care era mult mai periculoasă pentru menținerea mozaicului, erau necesare în continuare măsuri de protecție.

¹ G. Ristow, *Römische Götter und Kulte*, în *Rom am Dom. Ausgrabungen des Römisch-Germanischen Museums Köln*, „Schriftenreihe der Archäologischen Gesellschaft Köln”, nr. 16 (1970), 29 ff.

² F. Fremersdorf, *Das neu gefundene Kölner Dionysosmosaik*, „Germania”, 25, 1941, 233 ff.

³ O. Doppelfeld, *Das Dionysosmosaik am Dom zu Köln*, „Schriftenreihe der Archäologischen Gesellschaft Köln”, nr. 8, (1962), 8 f.

⁴ O. Doppelfeld, op. cit., 3 ff.

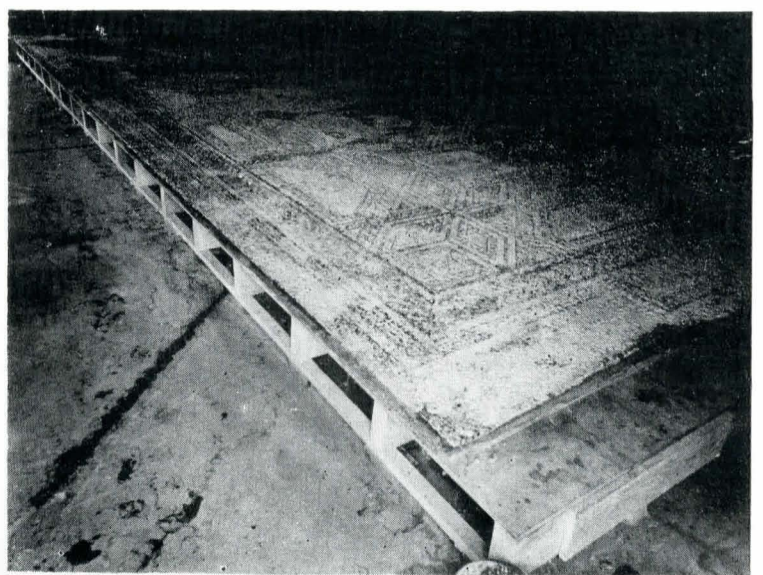

Fig. 4. Mozaicul după instalarea pe „patul” de lemn.

Fig. 5. Medalion reprezentîndu-l pe Dionysos.

Fig. 6. Familie de satiri.

Fig. 7. Zeul Pan trăgând un țap.

În colaborare cu Istituto del Restauro din Roma și sub conducerea restauratorului Stefano Locati, în anul 1958 au fost folosite următoarele procedee de salvare a mozaicului⁵: deasupra mozaicului a fost lipită o pânză de iută în 2 straturi și acesta a fost înfășurat încet, ca un covor, pe rolă de lemn, scoțându-l astfel concomitent din lăcașul (patul) său antic. Cu aversul (fața) în jos a fost din nou derulat și curățat de resturile de mortar antic (fig. 4). În continuare a fost din nou turnat mortar și adus în forma unei plăci compacte. Concomitent s-a scos pământul și patul de mortar antic în care se afla inițial mozaicul, și în locul lor s-au montat stâlpi pe care a fost fixată placa masivă. Actualmente mozaicul este ferit de eroziune și umiditate printr-o constantă aerisire de jos în sus.

Din întregul mozaic, ale cărui imagini colorate și-au recăpatat astăzi luciul inițial, în special cele 15 compoziții centrale care redau desfășurat mitul lui Dionysos sînt de un interes deosebit⁶. Imaginile laterale dimpotrivă se referă la funcția acestei încăperi ca sală de ospete.

Partea centrală a întregului mozaic, un cîmp pătrat, este în întregime dedicată zeului Dionysos (fig. 5), tînărul zeu în stare euforică este sprijinit de un satir negricios, de asemenea tînăr, care ține în mîna stîngă tirsul împodobit cu panglici. În fața lor este răsturnat kantharosul, din care au băut vinul amețitor.

Sub această imagine este redată o panteră (pantera fiind unul din atributele lui Dionysos), care poartă o zgardă albastră. Petele de pe blana panterei sînt redată prin picturile de mozaic negru dispuse circular.

În jurul imaginii centrale sînt grupate alte compoziții. În stînga panterei este redată în mod idilic o familie de satiri (fig. 6). Mama cîntă la un flaut frigian dublu, elimos, în timp ce tatăl șade pe un coș răsturnat, ținînd în

Fig. 8. Zeul iubirii călărind un leu.

mîna stîngă toiagul (thyrsos), iar cu dreapta oferă fiului un mare ciorchine de strugure. Din punct de vedere calitativ, această reprezentare se numără printre cele mai bune ale mozaicului.

Deasupra acestei scene urmează, după o mică reprezentare pătrată, o compoziție octogonală înrămată (fig. 3).

Un satir cu trup îndesat cîntă la flaut. Lîngă el stă o menadă care ține în mîna stîngă o liră. Atentă, pare a-l observa pe satir și așteaptă intrarea pentru începerea dansului ei.

Sus în dreapta este reprodus un crater plin cu fructe. Dedesubt urmează o scenă foarte vie (fig. 2). O menadă a cărei redare este puțin cam greoaie, dansează în sunetele unei tamburine (timpanon), pe care o ține sus în mîna stîngă și o lovește cu dreapta.

Pe bătrînul satir negricios, cu cioc, se pare că acest joc îl încîntă; el încearcă să-i smulgă și așa pe jumătate căzutul veșmînt selipitor.

Dedesubtul acestei scene urmează un cîmp pictural pătrat (fig. 7). Aici este înfățișat un Pan încoronat, cu picioare de țap, care trage după el un țap, în antichitate simbolul fertilității. Urmează după aceea pe un fundal octogonal (fig. 8) un tablou al înaripatului zeu al iubirii. El călărește într-o poziție indolentă, un leu cu pas lent, trăgănat. În mîna stîngă, zeul ține tirsul. Acest tablou prezintă interes și pentru faptul că la el se poate observa o restaurare antică; toată partea dreaptă a reprezentării (corpul zeului și jumătatea posterioară a leului) a fost reparată deja în epoca romană într-o manieră nu prea iscusită.

Din cele 16 cîmpuri laterale, unul redă imaginea unei rațe sălbatice. Totodată această porțiune dă o impresie extraordinară despre omogenitatea și armonia compozițiilor fără personaje ale mozaicului lui Dionysos din Köln.

Evident nu au putut fi niște meșteri mediocri cei care au fost însărcinați de către stăpînul casei cu realizarea mozaicului lui Dionysos. Prin aceasta se dovedește bogăția ostentativă a proprietarului acestei case, precum și a bogăției orașului comercial roman Köln.

De 3 ani, mozaicul lui Dionysos din Köln nu este accesibil. În vara anului 1973, după deschiderea noului Muzeu romano-germanic al orașului Köln, mozaicul va putea fi din nou vizitat și va încînta privirile vizitatorilor din toată lumea.

⁵ O. Doppelfeld, „Kölner Jahrbuch für Vor- und Frühgeschichte“, 10, 1969, 85 l.

⁶ Descrierea sceneilor se bazează pe F. Fremersdorf *op. cit.* și O. Doppelfeld (1962), ca și pe F. Fremersdorf, *Das römische Haus mit dem Dionysos-Mosaik vor dem Südportal des Kölner Domes*, Berlin 1956, (cu articole de A. Rumpf, H. Engländer, K. G. Fellerer și H. Schoppa), F. Fremersdorf, *Das Dionysos-Mosaik in dem römischen Haus vor dem Südportal des Kölner Domes*, 2. Aufl., Köln, 1955 și P. La Baume, *Colonia Agrippinensis*; „Kurzer Rundgang durch das römische Köln“, Köln, 1960, 30 ff.